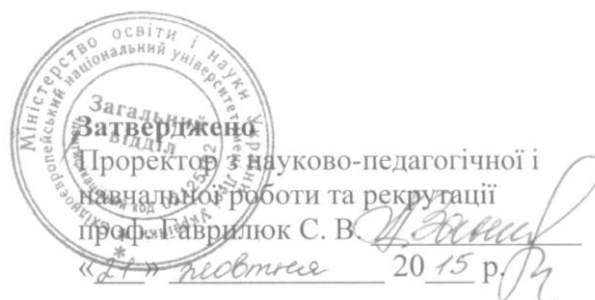

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра документознавства і музейної справи

ОСНОВИ АНТРОПОЛОГІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА
нормативної навчальної дисципліни

Підготовки бакалавра
Напряму 6.020103 музейна справа та охорона пам'яток історії та культури

Програма навчальної дисципліни «Основи антропології» для студентів за напрямом підготовки 6.020103 музейна справа та охорона пам'яток історії та культури
 ” ____ ” _____, 2015 р. – 17 с.

Розробники: Надольська В. В., доцент кафедри документознавства і музейної справи, к.і.н., доцент.

Рецензент: Кучинко М. М., професор кафедри археології, давньої та середньовічної історії України, д.і.н., професор.

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри документознавства і музейної справи

протокол № 1 від 27. 08. 2015 р.

Завідувач кафедри: _____ (Бондаренко Г. В.).

**Програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною комісією історичного факультету**

протокол № ____ від ____ . ____ . 2015 р.

Голова науково-методичної
комісії факультету (інституту) _____ (Денисенко В. І.).

**Програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною радою університету**

протокол № ____ від ____ . ____ . 2015 р.

Вступ

Програма навчальної дисципліни “Основи антропології” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.020103 музейна справа та охорона пам’яток історії та культури.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процеси антропосоціогенезу, расоутворення, етногенетичні процеси, історичні зміни антропологічної структури населення України.

Міждисциплінарні зв’язки: навчальна дисципліна читається першою для студентів першого курсу, після неї читається «Історія первісного суспільства». Проблематика курсу пов’язана міждисциплінарними зв’язками з археологією, етологією, соціальною антропологією.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Історія антропології. Об’єкт, джерела і методи антропологічних досліджень.
2. Антропогенез, расознавство і етнічна антропологія.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів 3	0201 «культура» 6.020103 музейна справа та охорона пам’яток історії та культури	нормативна
Модулів 3	Спеціальність	Рік підготовки 1
Змістових модулів 2		Семестр 1
ІНДЗ: є		Лекції 24 год.
Загальна кількість годин 90		Практичні (семінари) 22 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання):	Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр	Лабораторні ____ год.
Аудиторних 2,5		Самостійна робота 38 год.
Самостійна робота 2		Консультації 6 год.
		Форма контролю: <u>залік</u>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи антропології» є з’ясування і вивчення механізмів та закономірностей антропосоціогенезу, расоутворювальних і етногенетичних процесів, історичних змін антропологічної структури населення України.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи антропології» є засвоєння студентами вузлових питань антропології, закономірностей історико-еволюційного розвитку людини, її соціальних та біологічних спільностей, суспільства; оволодіння методикою антропологічних досліджень, методологією систематики і типології, аналізу досліджуваних наукою процесів і явищ. Значне місце в курсі відводиться визначенню напрямків практичного використання результатів антропологічних досліджень в історичній та інших гуманітарних науках. Звертається увага на висвітлення теоретичних та дискусійних проблем із врахуванням найновіших досягнень сучасної вітчизняної і зарубіжної науки, на оволодіння понятійно-категоріальним апаратом антропології.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- історію антропологічної науки;
- етапи і чинники антропогенетичних процесів;
- етапи і чинники расогенезу;
- головні принципи расових класифікацій;
- антропологічну структуру населення земної кулі;
- антропологічні особливості населення України;
- понятійно-термінологічний апарат науки.

уміти:

- застосовувати методику антропологічних досліджень;
- використовувати антропологічні матеріали для історичних реконструкцій;
- аналізувати вузлові проблеми антропосоціогенезу та расогенезу;
- за комплексом морфологічних ознак людини визначати її расову приналежність.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія антропології. Об'єкт, джерела і методи антропологічних досліджень.

Тема 1. Система антропологічних знань.

Термін „антропологія”, його походження і еволюція. Становлення антропології як самостійної науки та окреслення її об'єктної області. Сучасні визначення зарубіжними і вітчизняними вченими предметної і об'єктної областей дослідження антропології. Культурна, соціальна, аграрна, політична, філософська, фізична та ін. антропології. Завдання і функції антропологічної науки. Місце антропології в системі гуманітарних і природничих наук. Розділи науки. Морфологія і фізіологічна антропологія. Антропогенез. Расознавство і етнічна

антропологія. Система структурних рівнів антропологічного дослідження індивіда та групи індивідів.

Тема 2. Місце історичної антропології у системі антропологічних знань.

Взаємозв'язок антропології та історії. Предметна область історичної антропології: вітчизняна і зарубіжна традиції. Прикладні проблеми історичної антропології. Періодизація історії первісного суспільства. Походження мислення і мови. Реконструкція трудової і соціальної сфер життя предків людини. Палеодемографія. Співвідношення біологічних і соціальних спільностей в історії людства. Родинність стародавніх народів. Міграції у формуванні народів. Автохтонність у формуванні і розвитку сучасних народів. Родинність сучасних народів. Фундаментальні проблеми антропології. Проблеми морфологічної та фізіологічної динаміки людства., морфологічної диференціації та інтеграції людських рас. Демографічна динаміка людства.

Тема 3. Формування антропології як самостійної наукової дисципліни.

Накопичення антропологічних матеріалів за доби античності та в епоху середньовіччя. Перша расова класифікація людства Ф.Берньє. Натуралісти й філософи XVIII – початку XIX ст. про місце людини у природі. Теорія антропогенезу Ж.-Б.Ламарка. Расознавчі студії XVIII – першої половини XIX ст. Моногенізм і полігенізм. Дарвінізм та його вплив на розвиток антропологічної науки. Виникнення антропологічних товариств та їхня роль в історії науки про людину. Напрями розвитку антропології в XX ст. Англійська біометрична школа. Палеоантропологічні відкриття. Перехід від расових до популяційних досліджень. Формування та розвиток фізіологічної антропології, дерматогліфіки, одонтології

Тема 4. Розвиток антропології в Україні.

Накопичення матеріалів про антропологічні особливості населення українських земель (А.Шафонський, Д.П.Де ля Фліз та ін.). Експедиційні дослідження П.Чубинського. Федір Вовк – засновник української антропології. Українська антропологія у 20-30-ті роки XX ст.: наукові центри, напрями досліджень, висновки вчених щодо антропологічної структури населення. Сталінські репресії та згортання антропологічних досліджень в Україні. Повоєнний розвиток антропології. Діяльність групи антропології під керівництвом І.Підоплічка, антропологічної експедиції під керівництвом В. Дяченка. Напрями розвитку вітчизняної антропології та її актуальні завдання.

Тема 5. Джерела і методи антропології.

Сутність наукового джерела. Палеоантропологічні матеріали як історико-антропологічне джерело. Рівні палеоантропологічного дослідження. Антропологічна реконструкція (роботи М. Герасимова, Г. Лебединської, С. Горбенка). Зображувальні матеріали (скульптурні, графічні, художні зображення людини, поховальні маски). Писемні матеріали (хроніки, літописи, записи

мандрівників і т. д.). Матеріали краніологічних і остеологічних обстежень сучасного населення. Матеріали соматологічних досліджень. Реконструкції стародавнього клімату, ландшафту, фауни і флори. Проблеми датування знахідок. Матеріали етологічних досліджень. Антропоскопія і антропометрія. Антропологічний інструментарій. Загальнонаукові методи дослідження та їх використання в антропології.

Тема 6. Палеоантропологічні дослідження.

Палеоантропологічні матеріали як наукове джерело. Антропометрія. Антропометричний інструментарій. Індивідуальний рівень палеоантропологічного дослідження. Визначення віку й статі за кістками скелета. Краніометрія та краніоскопія. Штучна деформація черепа. Реконструкція обличчя за черепом. Остеометричні дослідження. Груповий рівень палеоантропологічного дослідження. Палеодемографія. Методика збирання і транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок. Система обліку, опису й архівації палеоантропологічних даних.

Тема 7. Соматологічні дослідження.

Сучасне людство: єдність і різноманіття. Міжгрупова мінливість морфофізіологічних ознак сучасних людей. Волосяний покрив і пігментація (форма і ступінь жорсткості волосся, розвиток третинного волосяного покриву, колір шкіри, волосся, райдужки ока). Розміри голови й будова обличчя. Зріст, пропорції, вага тіла, фізичний розвиток. Соматометрія та соматоскопія як методи вивчення морфологічних особливостей людських популяцій. Одонтологічні, дерматогліфічні, гематологічні ознаки та їх географічний розподіл. Методика одонтологічних, дерматогліфічних і гематологічних розвідок.

Змістовий модуль 2. Антропогенез, расознавство і етнічна антропологія.

Тема 8. Місце людини у природі та її тваринні предки.

Еволюція поглядів на проблему появи людини сучасного біологічного виду. Теорії антропогенезу. Історико-антропологічна оцінка місця людини в органічному світі. Людина як примат. Біологічні передумови гомінізації. Палеонтологічні дослідження еволюції гомінідів. Дріопітеки. Проконсули. Рамапітекоїдна гіпотеза спільного предка. Порівняльно-біохімічні дослідження про час розходження гомінідної і погідної гілок. Шимпанзоїдна гіпотеза. Сучасні проблеми палеонтологічних досліджень.

Тема 9. Ранні етапи еволюції гомінідів.

Історія вивчення австралопітеків (дослідження Р.Дарта, Ф.Тобайса, Брума, Л.Лікі, Р.Кларк та ін.). Датування і локалізація знахідок. Морфологічні особливості грацильних і масивних австралопітеків. Реконструкції способу життя австралопітеків. Афарські австралопітеки як перехідна ланка між погідними предками і ранніми представниками

гомінідів. Перші представники роду Номо у Східній Африці. Історія дослідження „людини вмілої”. Датування і локалізація знахідок. Фізичний тип „людини вмілої”, істотні морфологічні відмінності „людини вмілої” від австралопітеків. Олдувайська культура. Проблеми таксономії гомінідів перехідного періоду.

Тема 10. Наукові проблеми процесу гомінізації.

Характерні риси процесу гомінізації. Екологічні умови антропогенезу: ландшафтно-географічні особливості Центральної Азії та Африки. Гіпотези формування біпедії в умовах скельного ландшафту і саван. Чинники гомінізації. Погляди Ч.Дарвіна, Ф.Енгельса і сучасна наука. Теорія культурної адаптації. Критерії гомінізації (соціальний, археологічний, морфологічний). Кладогенетична схема Д.Джохансона – Т.Уайта. Проблема прабатьківщини людства. Теорії африканської, центрально- і південноазійської колиски людства.

Тема 11. Походження людини розумної.

Найдавніші люди – архантропи. Дослідження Е.Дюбуа. Головні знахідки кісткових решток архантропів. Проблеми таксономії. Нова інтерпретація ролі “Гейдельберзької людини» в еволюції роду Номо. Ашельська археологічна культура. Палеоантропи – давні люди. Головні знахідки кісткових решток палеоантропів. Місце неандертальця в еволюції людини розумної. Мустьєрська культура. Неоантропи – викопні представники Гомо сапієнса. Ареал розселення і морфологічна варіативність неоантропів. Удосконалення людиною розумною кам’яної індустрії, господарської діяльності. Гіпотези моно- і поліцентризму. Проблема часу появи Гомо сапієнса.

Тема 12. Соціальні аспекти походження людини.

Джерела реконструкції процесів соціогенезу. Передумови формування людського суспільства. Теоретичні проблеми становлення людського суспільства: проблеми соціального і біологічного, початку і завершення соціогенезу, його основних етапів, сутності соціогенезу. Поява праязряддевої діяльності. Форми об’єднання предків людини. Виробнича діяльність та її вплив на процеси соціалізації. Чинники біологічної еволюції. Динаміка первісного стада. Епоха архантропів як етап становлення людського суспільства. Освоєння вогню і його роль в соціалізації гомінідів. Поява і розвиток прагромади. Формування первісного колективізму, зародження соціальної совісті.

Тема 13. Реконструкція духовного життя стародавніх людей.

Джерела реконструкції духовного життя стародавніх людей. Виникнення тотемізму. Первісна магія. Наука про походження і сутність неандертальських поховань. Дослідження мустьєрських поховань і реконструкція абстрактних уявлень первісної людини. Розвиток раціональних знань і поява мистецтва. Верхньопалеолітичне мистецтво: знахідки, форма та стиль.

Тема 14. Проблема терміну „раса” і расових класифікацій у сучасній антропології.

Перші класифікації і подальша розробка систематики рас (Ф.Берньє, К.Лінней, Ж.-Л.-Л.Бюффон, Ж.Кювье, Ж.Ламарк та ін). Антропологічна класифікація рас Й.Денікера та її особливості. Еволюційний принцип побудови класифікацій рас (Штратц, Монтандон, Ейкштедт, Бунак, Дебець). Найважливіші проблеми класифікації рас у сучасній антропології. Негативістський підхід у питаннях расової таксономії. Термін „раса”: еволюція поняття. Сучасні визначення терміну „раса” вітчизняними і зарубіжними науковцями: спільне і відмінне. Біологічні і соціальні категорії людських спільностей.

Тема 15. Расоутворюючі фактори.

Пристосування людини розумної до умов навколишнього середовища. Головні морфологічні ознаки адаптивного характеру (залежність від клімату ширини носа, будови голови, губ, пігментації, форми волоссяного покриву на голові, форми і розмірів тіла). Розвиток епікантусу. Поширення терморегуляторної адаптації на фізіологію людини. Значення соціальних чинників у расоутворенні, їх співвідношення з природними факторами. Поняття генетичного бар'єру соціального походження. Адаптація, акліматизація та аклімація. Гіпотеза адаптивних типів Т.І.Алексєєвої. Географічна ізоляція та змішування як фактори мінливості. Міграція і мігранти у людини.

Тема 16. Антропологічні гіпотези первісної расової диференціації.

Гіпотеза первісного дицентричного поділу людства. Виділення в межах ранньопалеолітичної ойкумени двох провінцій. Расові ознаки найдавніших представників сапієнсів за даними палеоантропології. Теорія поліцентризму. Моноцентризм про процеси расоутворення. Гіпотеза так званого широкого моноцентризму та її аргументи.

Динаміка расової диференціації. Етапи расоутворення. Формування великих, малих, перехідних рас. Процеси метисації.

Тема 17. Давнє населення України за даними антропології.

Найдавніші сліди життєдіяльності людей на теренах України. Шляхи первинного заселення території України. Антропологічні матеріали з верхньопалеолітичних стоянок. Кісткові рештки людей мезолітичної доби. Протоєвропейський і давньосередземноморський антропологічні типи. Носії археологічних культур неолітичної доби. Фізичний тип носіїв трипільської, середньо-стогівської, кемі-обинської культур. Енеолітичне населення Лівобережжя. Антропологічний склад племен доби бронзи. Антропологічні особливості давнього населення доби раннього заліза – пізнього середньовіччя.

Тема 18. Антропологічний склад сучасного населення України.

Дослідження української антропологічної експедиції під керівництвом В.Дяченка. Найважливіші соматологічні ознаки населення п'яти антропологічних областей України:

центрально української, карпатської, нижньодніпровсько-прутської, Валдайської, верхньодніпровсько-ільменської. Варіації найважливіших одонтологічних ознак в українських групах, виділення трьох територіальних комплексів. Підсумки дерматогліфічних досліджень, особливості трьох дерматогліфічних зон. Основні геногеографічні зони України. Відображення в антропологічному складі українського народу складних етногенетичних процесів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лек.	Практ. (Семін.)	Лаб.	Інд.	Сам. роб.	Контр. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Історія антропології. Об'єкт, джерела і методи антропологічних досліджень							
Тема 1. Система антропологічних знань	4	2				2	
Тема 2. Місце історичної антропології у системі антропологічних знань	6	4				2	
Тема 3. Формування антропології як самостійної наукової дисципліни	4		2			2	
Тема 4. Розвиток антропології в Україні	4		2			2	
Тема 5. Джерела і методи антропології	4	2				2	
Тема 6. Палеоантропологічні дослідження	4		2			2	
Тема 7. Соматологічні дослідження	4		2			2	
Разом за змістовим модулем 1	30	8	8			14	
Змістовий модуль 2. Антропогенез, расознавство і етнічна антропологія							
Тема 8. Місце людини у природі та її тваринні предки	8	4	2			2	
Тема 9. Ранні етапи еволюції гомінідів	4	2				2	
Тема 10. Наукові проблеми процесу гомінізації	8	4				4	
Тема 11. Походження людини розумної	4	2				2	
Тема 12. Соціальні аспекти походження людини	4		2			2	
Тема 13. Реконструкція духовного життя стародавніх людей	4		2			2	
Тема 14. Проблема терміну «раса» і расових класифікацій в сучасній антропології	4	2				2	
Тема 15. Расоутворюючі фактори	4	2				2	
Тема 16. Антропологічні гіпотези первісної расової диференціації	4		2			2	
Тема 17. Давнє населення України за даними антропології	6		4			2	
Тема 18. Антропологічний склад сучасного населення України	4		2			2	
Разом за змістовим модулем 2	54	16	14			24	
Усього годин	84	24	22			38	

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Формування антропології як самостійної наукової дисципліни. 1. Початкові етапи накопичення антропологічних матеріалів. 2. Антропологічні питання у працях вчених XVIII – першої половини XIX ст. 3. Дарвінізм і його вплив на розвиток антропологічної науки. 4. Виникнення антропологічних товариств та їх роль в історії антропології. 5. Головні тенденції у розвитку антропологічної науки в XX ст.	2
2	Розвиток антропології в Україні. 1. Перші кроки вітчизняної антропології. 2. Українська антропологія у 20-30-х роках XX ст. 3. Розвиток антропології в Україні у повоєнний час.	2
3	Палеоантропологічні дослідження. 1. Палеоантропологічний матеріал як історичне джерело. 2. Палеоантропологічна реконструкція та її рівні. 3. Краніометрія та остеометрія як методи палеоантропологічного дослідження. 4. Методика збирання і транспортування палеоантропологічних матеріалів, система їх обліку та архівації.	2
4	Соматологічні дослідження. 1. Мінливість антропологічних ознак сучасних людей та методика їх виявлення: а) волосяний покрив; б) пігментація; в) будова голови та обличчя; г) будова тіла. 2. Дерматогліфічні та одонтологічні дослідження.	2
5	Теорії антропогенезу. 1. «Егоїстичний ген» Річарда Докінза. 2. Відбір за «генами альтруїзму» (Дж. Б. С. Холдейн). 3. Нейтральна теорія молекулярної еволюції Мотоо Кімури. 4. Гіпотеза феталізації Л. Болька. 5. Гіпотеза Б. Поршнева («Про початок людської історії (Проблеми палеопсихології)») 6. Гіпотези походження прямоходіння (гіпотези К. Оуена Лавджоя, Я. Ліндбланда, марафонського бігу, проживання у саванні та ін.).	2
6	Соціальні аспекти походження людини. 1. Передумови і фактори соціогенезу. 2. Палеоантропологія про початок соціогенезу та його основні етапи. 3. Ранні етапи становлення людського суспільства.	2
7	Реконструкція духовного життя стародавніх людей. 1. Виникнення і суть тотемізму. 2. Первісна магія. 3. Походження неандертальських поховань. 4. Палеолітичне мистецтво і розвиток раціональних знань.	2
8	Антропологічні гіпотези первісної расової диференціації.	2

	1. Гіпотеза первісного дицентричного поділу людства. 2. Поліцентризм і моноцентризм про процес расоутворення. 3. Динаміка расової диференціації. 4. Етапи расоутворення.	
9	Давнє населення України за даними антропології. 1. Палеоантропологічні дослідження населення на території України: а) доба палеоліту, мезоліту; б) неоліт, енеоліт; в) доба бронзи. 2. Антропологічні матеріали скіфських і черняхівських могильників. 3. Поховальні пам'ятки давньоруської людності України.	4
10	Антропологічний склад сучасного населення України. 1. Антропологічні дослідження українців початку XX століття. 2. Антропологічні типи українців та їх географічна локалізація. 3. Варіації дерматогліфічних та одонтологічних ознак на території України.	2
	Разом	22

6. Самостійна робота

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Система антропологічних знань	2
2	Місце історичної антропології у системі антропологічних знань	2
3	Формування антропології як самостійної наукової дисципліни	2
4	Розвиток антропології в Україні	2
5	Джерела і методи антропології	2
6	Палеоантропологічні дослідження	2
7	Соматологічні дослідження	2
8	Місце людини у природі та її тваринні предки	2
9	Ранні етапи еволюції гомінідів	2
10	Наукові проблеми процесу гомінізації	4
11	Походження людини розумної	2
12	Соціальні аспекти походження людини	2
13	Реконструкція духовного життя стародавніх людей	2
14	Проблема терміну «раса» і расових класифікацій в сучасній антропології	2
15	Расоутворювальні фактори	2
16	Антропологічні гіпотези первісної расової диференціації	2
17	Давнє населення України за даними антропології	2
18	Антропологічний склад сучасного населення України	2
	Разом	38

7. Індивідуальні завдання

Заповнити таблицю „Таксономія роду Гомо”.

№	Назва таксону	Представники	Характеристика: географічна локалізація, морфологічні
---	---------------	--------------	---

з/п			особливості, форми організації об'єднання, матеріальна і духовна культура
-----	--	--	---

Виконання ІНДЗ передбачає засвоєння студентами всіх тем (та рекомендованої до них літератури) другого змістового модуля.

По кожному із вказаних таксонів (наприклад, *Homo habilis*) необхідно назвати і охарактеризувати представників викопних людей, кісткові рештки яких виявлені на різних континентах. У кінці виконаного завдання потрібно вказати опрацьовану літературу. Повнота висвітлення окреслених проблем визначатиме оцінку (максимально 10 балів).

8. Методи навчання

Методи усного, письмового контролю та самоконтролю.

Словесні (розповідь-пояснення, бесіда, проблемна лекція), наочні (ілюстрація, демонстрація) та практичні (вправи, практична робота, реферати тощо).

Методи інтерактивного навчання – колективні дискусії, навчально-ділові ігри.

Пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові методи.

Позааудиторна діяльність.

9. Методи та засоби діагностики успішності навчання

Перевірка конспектування студентами лекційних занять.

Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань.

Написання студентами поточних письмових тестових завдань за змістовними модулями.

Виконання та захист студентами індивідуального завдання за темою курсу.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна складається з двох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів);
2. виконання ІНДЗ, які зараховуються у поточний контроль (максимум 10 балів);
3. модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Поточний контроль (max = 40 балів)			Модульний контроль (max = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	ІНДЗ	МКР 1	МКР 2	

15 12 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях (за результатами відповідей обраховується середньоарифметичний бал (додаються всі отримані оцінки, отримане число ділиться на кількість відповідей). 3 бали за систематичну підготовку до семінарських занять та активну участь у їх роботі (доповнення, виступи з повідомленнями, рефератами, рецензування відповідей і т. д.).	15 12 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях (за результатами відповідей обраховується середньоарифметичний бал (додаються всі отримані оцінки, отримане число ділиться на кількість відповідей). 3 бали за систематичну підготовку до семінарських занять та активну участь у їх роботі (доповнення, виступи з повідомленнями, рефератами, рецензування відповідей і т. д.).	10	30	30	100
---	---	-----------	-----------	-----------	------------

Оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях за 12 бальною шкалою:

1–3 бали – незадовільна відповідь з конспектом або ксерокопіями;

4–6 балів – неповна відповідь на поставлене питання з конспектом без самостійного володіння матеріалом;

7–9 балів – повна відповідь, студент лише частково користується конспектом;

10–12 балів – самостійна, повна відповідь без використання конспекту, виявлене вміння аналізувати, порівнювати матеріал, робити висновки та узагальнення.

Формою проведення МКР є комп'ютерне тестування.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	

75 - 81	C	Задовільно	
67 -74	D		
60 - 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

11. Питання для контролю

1. Предмет антропології та її місце в системі гуманітарних і природничих наук.
2. Основні розділи антропології. Структурні рівні антропологічного дослідження.
3. Зародження антропологічних знань в античний час і добу середньовіччя.
4. Питання расознавства у працях вчених XVIII – першої половини XIX ст.
5. Дарвінізм і його вплив на розвиток антропологічної науки.
6. Виникнення антропологічних товариств та їхня роль в історії антропології.
7. Головні напрямки розвитку сучасної антропології.
8. Антропологічні дослідження в Україні кінця XVIII– початку XIX ст.
9. Федір Вовк – засновник української антропології.
10. Українська антропологія у 20-30-х роках.
11. Розвиток антропології в Україні у повоєнний час.
12. Предмет і завдання історичної антропології.
13. Прикладні проблеми історичної антропології.
14. Фундаментальні проблеми історичної антропології.
15. Джерела історико-антропологічних досліджень.
16. Методи історичної антропології.
17. Палеоантропологічна реконструкція та її рівні.
18. Антропометричні методи дослідження та їх особливості.
19. Соматологічні дослідження: програма, методи й мінливість ознак.
20. Дерматогліфічні та одонтологічні дослідження.
21. Сім'яльна теорія антропогенезу.
22. Біологічні передумови гомінізації.
23. Палеонтологічні дослідження еволюції гоміноїдів. Виділення людської лінії еволюції.
24. Австралопітеки – безпосередні попередники людей.
25. Олдувайська культура та її творці.
26. Екологічні умови антропогенезу.
27. Чинники процесу гомінізації і проблема грані між людиною і твариною.
28. Наукове розв'язання проблеми праатьківщини людства.

29. Архантропи: морфологічні особливості, територія розселення, видова приналежність, час існування виду.
30. Ашельська культура.
31. Палеоантропи: морфологічні особливості, територія розселення, видова приналежність, час існування виду.
32. Мустьєрська культура.
33. Передумови і чинники соціогенезу.
34. Наука про початок соціогенезу та його основні етапи.
35. Ранні етапи становлення людського суспільства.
36. Неандертальські поховання: їх походження і суть.
37. Палеолітичне мистецтво і розвиток раціональних знань.
38. Реконструкція духовного життя стародавніх людей.
39. Неоантропи – викопні представники людини розумної.
40. Проблема часу виникнення Гомо сапієнса.
41. Гіпотези моно- і поліцентризму.
42. Біологічні і соціальні категорії людських спільностей.
43. Перші расові класифікації.
44. Найважливіші питання класифікації рас у сучасній антропології.
45. Морфологічна характеристика європеїдної раси.
46. Морфологічна характеристика монголоїдної раси.
47. Морфологічна характеристика негроїдної раси.
48. Співвідношення расових, етнічних і лінгвістичних класифікацій.
49. Сучасне поширення людських рас і єдність людства.
50. Велика раса, мала раса, антропологічний тип.
51. Природно-географічні чинники формування рас.
52. Географічна ізоляція і змішування як фактори мінливості.
53. Соціальні чинники расоутворення.
54. Адаптивні типи в популяціях людини.
55. Наукові гіпотези первісної расової диференціації.
56. Динаміка расової диференціації.
57. Етапи расоутворення.
58. Наукова неспроможність расистських уявлень про біологічну нерівноцінність рас людини.
59. Палеоантропологія про давнє населення українських земель.
60. Поховальні пам'ятки давньоруської людності України.

61. Антропологічні дослідження українців початку XX ст.
62. Антропологічні типи українців та їх географічна локалізація.
63. Варіації дерматогліфічних ознак на території України.
64. Гематологічні та одонтологічні дослідження українців.

12. Методичне забезпечення

1. Алексеев В.П. Историческая антропология. Учебное пособие. – М., 1979.
2. Антропология: хрестоматія / [авт. сост. Л.Б. Рыбалов, Т.Е. Россолимо]. – М. : МОДЕК, 2003.
3. Борисова О.В. Соціально-історична антропология: навч. посібник. – Луганськ : Альма-матер, 2007.
4. Бунятян К.П. Давнє населення України: навчальний посібник. – К., 1999.
5. Лукьянова И.Е. Антропология: учеб. [для студ. вузов]. – М. : ИНФРА, 2009.
6. Сегеда С.П. Антропология: підруч. [для студ. гуманіт. спец. ВНЗ]. – К. : Либідь, 2009.
7. Сегеда С.П. Антропология: [навч.посіб]. – К. : Либідь, 2001.
8. Ситник О. Культурна антропология: походження людини і суспільства: посіб. для студ.. – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2012.
9. Тегако Л.И. Практическая антропология : [учеб. пособие]. – Феникс, 2003.
10. Тегако Л.И. Антропология : [учеб. пособ.]. – М., 2004.
11. Харитонов В.М. Антропология : учеб. [для студ. вузов]. – М. : ВЛАДОС, 2004.
12. Хомутов А.Е. Антропология: [учеб. пособие]. – Ростов на Дону : Феникс, 2003.
13. Хрисанфова Е.В., Перевозчиков И.В. Антропология (учеб. для биол. спец. вузов). – М., 1991.
14. Шершнева Л.П. Основы прикладной антропологии и биомеханики. – М. : Форум-ИНФРА-Н, 2004.
15. Юрій М.Ф. Антропология: [навч. посіб.]. – К. : Декор, 2008.

13. Список джерел

1. Алексеев В.П. Историческая антропология и этногенез. – М., 1989.
2. Алексеев В.П. Становление человечества. – М., 1984.
3. Алексеев В.П. Остеометрия: методика исследований. – М., 1966.
4. Алексеев В.П., Дебец Г.Ф. Краниометрия: Методика антропологических исследований. – М., 1964.
5. Андреев И.Л. Происхождение человека и общества. – М., 1988.
6. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології. – К. : Мистецтво, 1995.
7. Данилова Є.І., Сегеда С.П. Людина та її розвиток. – К., 1985.

8. Дяченко В.Д. Антропологічний склад українського народу. – К., 1965.
9. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. – Прага, 1983.
10. Зиневич Г.П. Очерки палеоантропологии Украины. – К., 1967.
11. Зиневич Г.П. Человек изучает человека. – К., 1988.
12. Зубов А.А. Одонтология: Методика антропологических исследований. – М., 1968.
13. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза. – М., 1983.
14. Клакхон Клайд Кей Мейбен. Зеркало для. – Евразия, 1998.
15. Кондукторова Г.С. Антропология древнего населения Украины. – К., 1972.
16. Констэбл Дж. Неандертальцы. – М., 1978.
17. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. – Л., 1991.
18. Мажуга П.М., Хрисанфова Е.Н. От вероятного к очевидному. – К., 1989.
19. Методологические аспекты исследования антропогенеза. – К., 1990.
20. Придо Т. Кроманьонский человек. – М., 1979.
21. Сегеда С. Антропологічний склад українського народу: Етногенетичний аспект. – К., 2001.
22. Сегеда С. У пошуках предків. **Антропологія** та етнічна історія України. – К. : Наш час, 2012.
23. Семенов Ю.И. Введение во всемирную историю. Вып.1. Проблема и понятийный аппарат. Возникновение человеческого общества. – М., 1997.